

۱۲۸۴

سازگاری فعالانه

کندوکاوی در اخلاق اقتصادی یزدی‌ها

ابوالفضل مرشدی

منوچهر علی‌نژاد

(اعضای هیأت علمی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه یزد)

سرشناسه	مرشدی، ابوالفضل، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	سازگاری فعالانه کندوکاوی در اخلاق اقتصادی یزدی‌ها/ ابوالفضل مرشدی : با همکاری منوچهر علی‌نژاد.
مشخصات نشر	یزد: دانشگاه یزد، انتشارات، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	ر، ۲۹۸ص. : جدول، نمودار؛ ۱۴/۵×۲۱/۵ س.م.
فروست	سلسله انتشارات دانشگاه یزد.
شابک	978-622-7353-61-7
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	کتابنامه: ص ۲۵۵-۲۷۶.
یادداشت	نمایه.
موضوع	اخلاق کسب و کار -- ایران - یزد
موضوع	اخلاق اجتماعی
موضوع	دین و جامعه‌شناسی
موضوع	یزد -- اوضاع اقتصادی - تاریخ (Iran) Yazd (Iran) -- Economic conditions
موضوع	یزد -- آداب و رسوم و زندگی اجتماعی Yazd (Iran) -- Social life and customs
شناسه افزوده	علی‌نژاد، منوچهر، ۱۳۵۵ -
شناسه افزوده	دانشگاه یزد. انتشارات
رده بندی کنگره	HE۵۳۷/۵
رده بندی دیویی	۷۴۴
شماره کتابشناسی ملی	۷۶۷۱۰۷۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی	فیبا
کد پیگیری	۷۶۶۸۸۱۵

مرکز انتشارات دانشگاه یزد: صفائیه، بلوار دانشگاه، صندوق پستی (۷۴۱-۸۹۱۹۵) تلفن: ۰۳۵-۳۸۲۱۱۶۷۰-۴ دورنگار ۰۳۵-۳۸۲۰۰۱۲۶

عنوان کتاب: سازگاری فعالانه، کندوکاوی در اخلاق اقتصادی یزدی‌ها

تألیف: دکتر ابوالفضل مرشدی، دکتر منوچهر علی نژاد

ناشر: انتشارات دانشگاه یزد

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: قم، چاپ هم میهن ۰۹۱۰۲۸۰۷۰۲۱

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت پشت جلد: ۸۱۵۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۵۳-۶۱-۷

شابک چاپ الکترونیک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۳۵۳-۶۲-۴

شماره پیگیری: ۲۲۱۳۳۲۵

*** فایل الکترونیک این کتاب در سایت YAZD.AC.IR قابل دسترسی می باشد.

مراکز پخش:

۱- موسسه کتابیران: تهران، خیابان لبافی نژاد، بین فروردین و اردیبهشت، پلاک ۲۳۸، تلفن: ۰۶۶۴۹۴۴۰۹

۰۲۱- ۶۶۴۱۱۷۳۰

۲- کتابفروشی شهر کتاب: یزد، میدان آزادی، ابتدای خیابان فرخی، تلفن: ۰۳۵-۳۶۲۷۱۵۳۸-۹

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
ز	مقدمه.....
۱	فصل اول: طرح مسأله.....
۳	مقدمه.....
۵	گذری بر مطالعات درباره یزد.....
۱۵	فصل دوم: اخلاق اقتصادی و مبانی نظری آن.....
۱۷	مقدمه.....
۱۸	مکتب اقتصادی اتریش و اقتصاد تاریخی.....
۲۱	نهادگرایی و عقلانیت محدود.....
۲۳	ماکس وبر: اخلاق اقتصادی و نقش آن در پیدایش نظام سرمایه‌داری در غرب.....
۲۸	تحولات نظام حقوقی در تاریخ غرب.....
۲۹	نوع نظام سلطه و ماهیت شهر در تاریخ غرب.....
۳۳	اخلاق اقتصادی پروتستان و پیدایش نظام سرمایه‌داری در غرب.....
۴۱	جامعه‌شناسی اقتصادی و درهم‌تنیدگی فرهنگ و اقتصاد.....
۴۹	فصل سوم: ایران در آئینه نظریه‌های شرق‌شناسان و ایران‌شناسان.....
۵۱	شرق‌شناسان و ایران: کارل مارکس و ماکس وبر.....
۵۵	وبر و اخلاق اقتصادی اسلامی.....
۵۹	دیدگاه وبر در بونه نقد.....
۶۵	ایران‌شناسان و تاریخ سیاسی و اقتصادی ایران.....

۶۵.....	محمدعلی کاتوزیان: ایران جامعه کم آب و پراکنده
۷۳.....	پرویز پیران: ایرانیان و ترجیح امنیت بر آزادی
۷۶.....	احمد اشرف: استبداد داخلی و عدم خودفرمانی شهرهای ایران
۷۹.....	مهدی بازرگان: سازگاری ایرانی.....
۸۵.....	سمیه توحیدلو: باور ایرانیان به «عدالت به مثابه حفظ توازن»
۸۶.....	جمع‌بندی مبانی نظری.....
۸۹.....	فصل چهارم: اخلاق اقتصادی یزدی‌ها
۹۱.....	مبانی نظری روش‌شناسی و روش تحقیق.....
۹۷.....	اخلاق اقتصادی یزدی‌ها: بُعد «نگرشی-رفتاری».....
۹۷.....	عامه مردم یزد به عنوان مردمی «خودساخته».....
۱۱۳.....	دیدگاه غیر یزدی‌ها در مورد یزدی‌ها.....
۱۱۸.....	«قدرت ترکیب‌گری» تجار-صنعتگران یزدی.....
	دو سنخ آرمانی از دو نسل تجار-صنعتگران یزدی: محمدحسین و حاج
۱۳۱.....	محمدتقی برخوردار.....
۱۴۱.....	بُعد «نهادی» اخلاق اقتصادی یزدی‌ها.....
۱۴۱.....	معماری همزیست با طبیعت.....
۱۴۴.....	نهاد فراگیر وقف و خیریه.....
۱۴۶.....	مهاجرپذیری و مهاجرفرستی یزد.....
۱۵۰.....	فضای همزیستی با اقلیت‌های دینی.....
۱۵۸.....	اقتصاد تجارتی و صنعت بازفرآورانه یزد.....
۱۷۶.....	«میدان علی» مؤثر در ایجاد اخلاق اقتصادی یزدی‌ها.....
۱۷۷.....	عوامل ساختاری مؤثر بر اخلاق اقتصادی یزدی‌ها.....
۱۷۸.....	شرایط اقلیمی و کویری یزد.....
۱۸۰.....	موقعیت سوق‌الجیشی خاص یزد.....

مقدمه

نوشتن مقدمه یا پیشگفتار بر این کتاب کاری سخت و آسان است. نوشتن درباره اخلاق مردمان کاری سخت است. مردمان هر مملکت و شهر و دیار و حتی آبادی اخلاقی ویژه دارند. علم مردم‌شناسی حدود یک قرن است که در این راه تلاش دارد؛ حال چقدر موفق بوده است، خدا داند. مسئولان و مردمان شهرها نیز خواسته‌اند برای شهر خود ویژگی و لقبی و یا باصطلاح امروزی‌ها، «برند»ی اعلام کنند. مکه معظمه شهر امن خداست. مدینه، منوره است. بیت‌المقدس، خانه مقدس است. مشهد شهر امام رضا (ع) است. پاریس شهر زیبایی‌ها، آتن شهر فلاسفه، رم شهر تاریخ جهان و اصفهان نصف جهان است. در ورودی فرودگاه کرمانشاه بر تابلویی بزرگ نوشته است: به شهر سینه ستبر کرمانشاه خوش آمدید. کرمانشاهی‌ها سینه ستبری یا پهلوانی را چون برند برای شهر خود انتخاب کرده‌اند. تبریز شهر آزادی و رشت دروازه ایران است. بم شهر خرما و ارگ، همدان و بیرجند و بجنورد و مهاباد و سنندج و اهواز و بو شهر و زاهدان و ... برای خود لقبی خاص انتخاب کرده‌اند. بعد از انقلاب بسیاری از شهرها لقب شهیدپرور، دارالمصلحین، دارالمؤمنین و دارال... را انتخاب کردند. تفسیر این القاب و علل انتخاب آنها توسط مردمان کاری مشکل است. هر لقبی و یا اخلاقی زمانی پذیرفته است که علاوه بر مردمان خود آن دیار، دیگران هم آن صفات و القاب را قبول داشته باشند.

و اما یزد. خود کلمه یزد یک «برند» است. واقعیتش این است که نباید صفت خاصی را به عنوان پسوند و یا پیشوند شهر یزد بکار برد. یزد یزد است؛ خودش برند است. تقریباً هر صفت و اخلاق خوبی که در جهان است با این شهر می‌تواند همراه باشد و می‌چسبد. هر صفت خوبی را به این شهر بدهند از بیرون اعتراضی نیست. بگویند شهر دارالمؤمنین، همه قبول دارند. بگویند یزد شهر صداقت، کار، کوشش، درستکاری، همه قبول دارند. بگویند شهر راستی و درستی، همه قبول دارند. بگویند شهر حساب و کتاب و اقتصاد و مقتصد، همه قبول دارند. بگویند شهر زن خوب، همه قبول دارند. گفته شود شهر شیرینی، دهانشان آب می‌افتد. بگویند شهر پهلوانان، پهلوان یزدی بزرگ و پهلوان یزدی کوچک را به یاد می‌آورند. وقتی

می‌گوییم یزد یعنی اردکان، میبد، تفت، بافق، مهریز، اشکذر و زارچ، رستاق، فهرج، شهر بابک، هرات و مروست، بهاباد و پیشکوه و پشتکوه و طزرجان و ده بالا و صدها آبادی بزرگ و کوچک. این دیار از هر صفت بدی دور است. یزد شهر جنگ و جدال و دعوا و مرافعه نیست. اگر همه مردم جهان دارای اخلاق یزدی‌های سنتی بودند اصلاً هیچ جنگی در جهان اتفاق نمی‌افتاد. شاید اصلاً اسلحه ساخته نمی‌شد.

ممکن است یکی بگوید خود شما یزدی هستی و این حرف‌ها را برای شهرت می‌زنی. تعریف از خود کردن است؛ نویسنده ۵۴ سال است که بیرون از یزد زندگی می‌کند، در مشهد و گرد جهان زندگی و کار کرده است. هر کجا رفتم چون یزدی بودم محترم بودم و بر صدر نشستم. امتیازی برایم قائل بودند، چون حامل برندی سه هزار ساله هستم. این برند برایم مسئولیتی آورد؛ مسئولیت حفظ ارزش‌های آن.

البته همه این‌ها صاف برای یزد سنتی است. یزد مدرن تقریباً دارد کم‌کم همان اوصاف شهرهای دیگر جهان را می‌یابد. تقریباً صد سال است که شهر یزد وارد عصر مدرن شده است. مدرنیته مثل خوره دارد اخلاق سنتی را می‌خورد. حداکثر مقاومت مردم هفتاد تا صد سال دیگر است. کم‌کم اخلاق مردم یزد هم مثل اخلاق مردم همه عالم می‌شود. یکسان‌سازی اولین شرط ورود به مدرنیته است. اما شاید آیندگان هم بخواهند چون گذشتگان از برند خود محافظت و استفاده کنند. در طول تاریخ و در هفتاد سال اخیر نویسندگان مختلفی در باره یزد نوشته‌اند. مرحوم ایرج افشار (پسر دکتر محمود افشار و رئیس کتابخانه دانشگاه تهران و مؤلف و مصحح صدها کتاب) راهگشای این کار و استاد حسین مسرت ادامه‌دهنده و همراه همه محققان این راه بوده است.

ویژگی اصلی اخلاق مردم یزد همزیستی مسالمت‌آمیز، مدارا، تساهل و تعامل و صداقت و راست‌کرداری توأم با ایمان است. یزد موزه فرهنگی ادیان و مذاهب است. در کمتر شهری از جهان، زندگی مردمان ادیان این‌چنین بهم پیوند خورده است. صداقت و صحت عمل و پایداری در کار ویژگی دیگر این شهر است. مردمان این شهر و آبادی‌های آن بیش از دو هزار سال قبل شرکت‌های متعددی در ست کردند که هنوز پا برجاست. شرکت‌هایی با عمر بیش از دو هزار سال. حیات این شهر و

آبادی‌های آن به وجود و پایداری این شرکت‌هاست. شرکت‌هایی که مظهر همزیستی و مدارا و کار خیر غیرمحدود و غیرمعلوم هستند. شرکت‌هایی که مسلمان و زردشتی و یهودی و ... در آن شریک هستند. شرکت‌هایی که حکومت‌های ایران از پیش از هخامنشیان و اسلام تا عصر حاضر را به خود دیده‌اند. در جهان، شرکت‌ها و تشکلهایی چنین پایدار وجود ندارد. «قنات» را می‌گوییم؛ این پایدارترین شرکت‌های جهانی. اگر این مردمان با هم مدارا نمی‌کردند و نمی‌ساختند و کنار نمی‌آمدند، شرکت‌شان فرومی‌پاشید. قنات‌شان خشک می‌شد و حیات‌شان تبدیل به مرگ می‌شد. قنات یک کار و ساختار فیزیکی هست، اما مظهر یک فرهنگ صلح و همبستگی و کار مشارکتی و حساب‌و‌کتاب بسیار دقیق و پایدار نیز هست. در این شهر ساختمان‌هایی ساخته شده که قدمتی بیش از هزار سال دارد. این ساختمان‌ها دلیل بارزی بر درستکاری و خلاقیت است. مناره ۵۲ متری مسجد جامع یزد ولو چند بار تعمیر شده باشد، مظهر چیست؟ یک مناره باریک و بلند به ارتفاع هجده طبقه ساختمان‌های امروزی؛ ساختمانی با مصالح سنتی، مقاوم در مقابل باد و باران و زلزله؛ مظهر مهندسی و هنر و صداقت و راست‌گویی. این مناره‌ها اوج مهندسی و فرهنگ و تمدن و اقتصاد خدامحور را فریاد می‌کنند. مساجد، حسینیه‌ها، خانه‌ها، بادگیرها، بازار، کاروانسراها، تیمچه‌ها، حجره‌ها، درها و پنجره‌ها و گره‌کاری‌ها و پایاب‌ها و آب‌انبارها و زورخانه‌ها و کوچه‌پس‌کوچه‌ها همه زیبا و مستحکم است. اما همه گویای یک حقیقت غیردینی و غیرملموس است: فرهنگ زندگی آرام در کنار یکدیگر؛ زندگی با صداقت توأم با حساب‌و‌کتاب و همه معرفت‌های انسانی. از سر و روی شهر سنتی یزد وقف و کار خیر می‌بارد؛ آب شربش توسط قنات وقف‌آباد تأمین می‌شد. آب این قنات در ده‌ها آب‌انبار می‌ریخت که آن‌ها نیز خیرات و مبرات و وقفیات بود. بیش از یک چهارم بازاریش وقف است و مدارس دینی‌اش با درآمد وقف و کار خیر اداره می‌شد. در عصر سنت در این شهر دولت هیچ سرمایه‌ای ندارد. هر آنچه هست مال مردم و با سرمایه مردم و خیرین است. شهری که در عصر سنت هر خانه‌اش کارگاهی است و هر آدمش تولیدکننده و تاجر.